

2 pav. Mūrinio pamato fragmentas šurfe 1 iš R. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 2. The fragment of masonry wall in test pit 1, as seen from the E

kryptimi. Jį sudarė akmenys ir rausvos spalvos plytos, rištos kietu kalkių skiediniu. Viršutinėje mūro dalyje buvo kelios plytos su braukomis. Mūrinio pamato perkasimo grunte aptikta dar iš suardytų kapų patekusių pavienių kaulų, priklausančių mažiausiai 4 individams: suaugusio, daugiau kaip 20 metų amžiaus vyro (?), suaugusios 35–45 metų moters, dviejų vaikų (1–3 ir 3–6 metų amžiaus). Kaip minėta, XVII a. pabaigoje į Troškūnus pakviesti vienuoliai, kuriems pastatytas mūrinis vienuolyno pastatas ir medinė bažnyčia, todėl aptiktą pamato fragmentą galbūt reikėtų sieti su šiais pirmaisiais vienuolyno pastatais miestelyje.

Rekonstruojamo mokyklos pastato P pusėje iki vienuolyno pastatų komplekso statybos XVIII a. pabaigos intensyvesnės žmogaus ūkinės veiklos nebuvo. Šurfe 2, po XVIII a. pabaigos statybos laikotarpio sluoksniu tirtas tik neintensyvus pilkos spalvos sluoksnis be radinių. Tai pirminis paviršius.

The Troškūnai building complex of the Church of the Holy Trinity and the Bernardine monastery

In 2012, two test pits (a total of 4.81 m^2) were excavated on the grounds of the Troškūnai (Anykščiai District, E Lithuania) building complex of the Church of the Holy Trinity and the Bernardine monastery. In test pit 1 the burial of a male over the age of 55 (Fig. 1) with three Christina 1648–1650 shillings with her head on the right side were discovered at a depth of 1.4 m from the present ground's surface. It had been disturbed by a late 17th-century stone – brick wall (Fig. 2).

Dovilė Baltramiejūnaitė,
Rokas Vengalis, Gintautas Vėlius

Kernavės senosios bažnyčios vieta

Įgyvendinant projektą „Viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimas“, ties įėjimu į Kernavės kultūrinį rezervatą planuojama statyti lankytojų aptarnavimo paviljoną. Kadangi statybų darbai numatomi paminklinėje Kernavės senosios bažnyčios vietos teritorijoje, 2012 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais būsimo paviljono vietoje buvo atlikti detalūs archeologiniai tyrimai. Ištirtas 22x6,5 m dydžio plotas su dviem 2x0,3 ir 1x0,5 m išpjovomis (iš viso 144,35 m^2) (1 pav.).

Kernavės senosios bažnyčios vieta (UK 24570) yra ant viršutinės Neries upės terasos, miestelio P pakraštyje, į PR nuo dabartinės Kernavės bažnyčios, į Š nuo Kernavės piliakalnio II, vadinamo Mindaugo sostu (UK 3408), ir į R nuo Kernavės senojo miesto vietos II (UK

24568). Šioje teritorijoje iki XX a. pradžios stovėjo medinė bažnyčia, pastatyta 1739 m. Manoma, kad šioje vietoje buvo ir pirmoji Kernavės bažnyčia, pagal istorinius šaltinius statyta 1420 m. Valstybės saugomo archeologijos paminko PV kampe stovi medinė koplytėlė (UK 1652), ŠR kampe – mūrinė koplytėlė-mauzoliejus (UK 1653). Šiandien senosios bažnyčios teritorijoje įrengti pėsčiųjų takai, 1739 m. statytos bažnyčios pamatai restauruoti ir eksponuojami vietoje, P pakraštyje įrengta piliakalnių bei slėnio apžvalgos aikštelė. Atliktų tyrimų vietoje buvo žvyru grįstas takelis – įėjimas į Kernavės kultūrinį rezervatą bei veja.

Archeologinius tyrinėjimus paminklo teritorijoje 1989 ir 1990 m. vykdė A. Jankauskas (*ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 138–140; *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, p. 24–28), 1991 ir 1994 m. – G. Karnatka (*ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, p. 79–83). Iš viso ištirta 570 m^2 paminklo teritorijos. Aptikti 1739 m. statytos bažnyčios bei varpinės bokšto pamatai. Ištirta daugiau kaip 300 bažnyčioje bei šventoriaus teritorijoje buvusių XV–XVII a. kapų. Kultūrinių sluoksnių šių tyrimų metu neužfiksuota, tačiau surasta jau istorinio Kernavės miestelio laikais datuojamos buitinės keramikos, monetų, kitų pavienių radinių. Maždaug 5 m į P nuo būsimo paviljono 1991 m. tyrinėtoje perkasoje buvo aptikti 1739 m. statytos bažnyčios varpinės bokšto pamatai bei XVII–XVIII a. kapai.

2012 m Kernavės senosios bažnyčios vietoje tirti tarpusavyje besijungiantys plotai 11–13 (2 pav.). Po velėnos bei supiltiniu XX a. pradžios sluoksniu, susidariusiu statant dabartinę Kernavės bažnyčią, atidengtas tamsiai pilkos spalvos iki 60 cm storio vienalytis kultūrinis sluoksnis. Pagal masinę medžiagą ir individualius radinius sluoksnis datuojamas XIV–XX a. Po

1 pav. Situacinis tyrinėtos vietos planas: 1 – 2012 m. tirti plotai; 2 – ankstesniais metais tirti plotai; 3 – vertybės ribos; 4 – rezervato ribos. D. Baltramiejūnaitės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavation sites: 1 – areas excavated in 2012; 2 – areas excavated in earlier years; 3 – boundaries of the archaeological property; 4 – boundaries of the reserve

kultūriniu sluoksniu didžiojoje tirtų perkasų dalyje atsidengė gelsvo smėlio įžemis, tik ties P kampu išryškėjo maišytos rudos žemės dėmė, kaip vėliau išaiškėjo, ženklinanti tankiai užlaidoto bažnyčios šventoriaus teritoriją. Kultūriniame sluoksnyje surasti įvairaus pobūdžio dirbiniai datuojami neolito laikotarpiu bei XIII–XX a. Paminėtini svarbesni bei įdomesni: akmeninio kirvio su skyle kotui fragmentas (3 pav.),

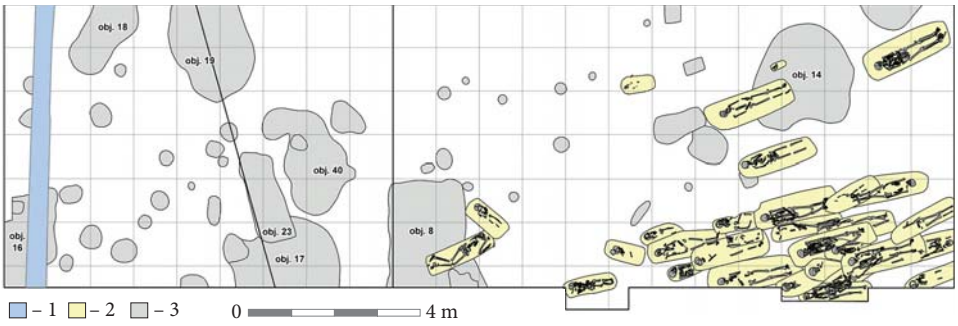

2 pav. Tyrinėtuose plotuose atidengtų objektų planas: 1 – suardymai; 2 – kapai; 3 – objektai. D. Baltramiejūnaitės brėž.

Fig. 2. Plan of the objects unearthed in the excavated areas: destroyed objects; burials; objects

3 pav. Tyrimų metu rastas akmeninio kirvelio fragmentas. D. Baltramiejūnaitės nuotr.

Fig. 3. A stone axe fragment found during the excavation

kelios titnago nuoskalos, dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukas, 3 cilindrinių spynų dalys bei cilindrinės spynos raktas, pentino žvaigždutė, žalio stiklo apskrito pjūvio apyrankės fragmentas, ornamentuotos stačiakampio pjūvio juostinės apyrankės dalis, apskrito skersinio pjūvio lankelio apyrankės su tordiravimo imitacija fragmentas, 7 galąstuvėlių fragmentai, 2 ylos, dvinarių žirklių dalis, įtveriamieji peiliukai bei jų fragmentai, žiedelinis auskariukas, 2 juostiniai žiedai, skardinis žiedas praplatinta aštuoniakampe dalimi. Kultūriniame sluoksnyje aptiktos monetos: Aleksandro denaras (1492–1506 m.), Žygimanto Augusto dvidenaris (1565–1570 m.), 3 Zigmanto III Vazos laikų monetos (1598, 1618, 1620–1621 m.), Gustavo II Adolfo šilingas (1621–1632), 6 Jono Kazimiero monetėlės (1660–1667, 1666, 1664–1666 m.), Anos Ivanovnos denga (1739 m.), Frydricho II didžiojo grašis (1772 m.).

Plotuose 11–13 iš viso aptikta 40 objektų. Visi objektai išryškėjo įžemio horizonte, kuriame jie išsiskyrė kaip tamsia žeme užpildytos duobės. Didžioji dalis (26) objektų gali būti interpretuojami kaip įvairaus dydžio (nuo 15 cm iki 55 cm skersmens) ir gylio (nuo 5 cm iki 60 cm) stulpavietės. Sprendžiant pagal kontekstą bei užpildo struktūrą tikėtina, kad plote 11 fiksuotos stulpavietės (1–5, 7, 9–10) greičiausiai turėtų būti ankstyvesnės, datuojamos XIII–XV a. Likusios stulpavietės greičiausiai vėlyvesnės, tačiau datuojamos gana plačiai, maždaug nuo XVI iki XX a. Taip pat aptikti keli gana didelio ploto, tačiau labai negilūs plokščiadugniai objektai (12, 16, 18, 40). Kadangi jų gylis siekia tik kelis centimetrus, galima spėti, kad tai nėra objektai tikrąja prasme, o tiesiog pagilėjimai įžemio paviršiuje, išryškėjantys kasant perkasą lygiais sluoksniais.

Aptikta ir sudėtingesnių struktūrų objektų, pasižyminčių radinių gausa. XIII–XIV a. pagal radinius ir radiokarbono datą skiriami objektai 8, 14, 19. Juose, be šiam laikotarpiui būdingos apžiestos keramikos, taip pat gausiai aptikta molio tinko, gyvulių kaulų, mažiau – metalo dirbinių, iš kurių svarbesni – cilindrinės spynos bei greičiausiai postdepozitinių procesų metu

į objektą 14 patekusios 2 monetos: Georgo Vilhelmo (1620–1640) šilingas bei korodavusi neidentifikuojama. Objektų funkcija nėra visiškai aiški. Visgi pagal formą, užpildo struktūrą bei juose aptiktus radinius viena jų gali būti interpretuojama kaip atasargų saugojimo duobė (8), kita – šulinio (?) vieta (14), trečia – nenustatytos paskirties, kurioje buvo deginama ugnis (19). Pagal radinius XVII a. viduriu ar II puse datuojamas objektas 17. Duobėje aptikta daug stambių keraminių indų (daugiausia apžiestų) šukių, molio tinko, degto molio plytelių, gyvulių kaulų, degusių akmenų, metalo dirbinių, kurių svarbesni: cilindrinės spynos fragmentas bei 2 monetos – Zigmanto III Vazos dvidenaris ir ternaras. Nors pirminė duobės funkcija lieka neaiški, galima teigti, kad tam tikru etapu ji buvo panaudota įvairioms atliekoms išmesti – tuomet susiformavo ištisinis radinių sluoksnis duobės dugne. Remiantis stratigrafija objektas 23 datuojamas XVII–XIX a. Tai plūkto molio plotelis, kurio funkcija dėl fragmentiško išlikimo neaiški. Galima tik spėti, jog tai aslos liekanos.

Plote 11 aptiktas 31 griautinis kapas. 24 kapai buvo surasti kompaktiškame, maždaug 17 m^2 dydžio plote, ploto P kampe. Šioje vietoje laidota itin tankiai, dauguma kapų apardyti kasant duobes vėlyvesniems palaidojimams. Matyt, didelė kapų koncentracija žymi tankiai užlaidoto bažnyčios šventoriaus pakraštį. Kiti 7 kapai aptikti kiek toliau, maždaug 1–3 m atstumu nuo spėjamos šventoriaus ribos. Kapų duobės įžemyje išsiskyrė pilkšvesne spalva, tačiau tankiau užlaidotame P ploto kampe dalies viršutinio horizonto kapų duobių kontūrai neišsiskyrė. Duobės stačiakampės, apvalainais kampais, beveik stačiomis sienelėmis, iki 75 cm pločio ir 2,2 m ilgio. Pažymėtina, kad duobės negilios, giliausios tesiekia apie 1,3 m nuo dabartinio žemės paviršiaus. Jos orientuotos R–V kryptimi, kartais su nedidelėmis paklaidomis. Tik kapo 369 duobė orientuota labiau PR–ŠV kryptimi. Medinių karstų konstrukcijų liekanų nerasta, tačiau, tai, kad bent dalis mirusiųjų laidoti karstuose, rodo surastos karstų vinys (368, 375, 379, 388). Mirusieji laidoti aukštielninki, galvomis į V, trim atvejais – į R (367, 375, 383), ištiestomis kojomis, palei kūną, dubens arba liemens srityje sudėtomis rankomis. Tik vienu atveju (367) mirusysis palaidotas netradicinėje padėtyje – kniūbsčias, kiek pariestomis kojomis ir stačiu kampu sulenktomis rankomis. Kapų duobių užpilduose daugiausiai surasta karstų vinių (11). Tas pats pasakytina ir apie radinius, aptiktus kapuose. 4 jų aptiktos 35 karstų vinys. Įkapių rasta labai negausiai. Kape 364 aptiktas įtveriamasis peiliukas, kape 368 – rombo formos ažūrinis 20x25 mm dydžio kabutis, sulituotas iš 1 mm storio vielutės, kape 370 – neidentifikuoto nominalo moneta, kape 371 – apskrita 50 mm skersmens geležinė grandis, kape 375 – uždaras vario lydinio žiedas pusapvalio skersinio pjūvio lankeliu, praplatinta plokščia priekine dalimi. Sąlygine įkapių gausa išsiskiria kapas 379, jame be 17 karsto vinių taip pat aptikta vario lydinio stačiakampė sagtis, skardinė apskrita plokštelinė segė, palei kraštą ornamentuota spurgelių eile, bei geležinis šešialapio žiedo formos apkalas. Kape 384 surastas verpstukas ir audinio fragmentas su žalvario liekanomis. Kape 385 surastos 3 vario lydinio kilpelės užsegimui – iš 1 mm storio vielos išlankstyti kabliukai, geležinė yla ir moneta – Zigmanto III Vazos dvidenaris (1620 m.).

Tyrimų metu aptikta įvairaus pobūdžio skirtingais laikotarpiais datuojamų radinių (4–5 pav.). Didžiąją dalį tyrimų metu aptiktų radinių sudarė keraminių indų fragmentai,

4 pav. Tyrimų metu aptikti XIII–XIV a. radiniai. D. Baltramiejūnaitės nuotr.

Fig. 4. 13th–14th-century finds found during the excavation

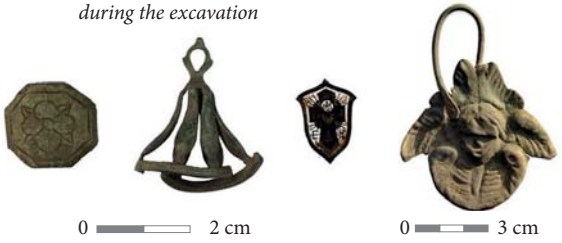

5 pav. Tyrimų metu aptikti XVI–XX a. radiniai. D. Baltramiejūnaitės nuotr.

Fig. 5. 16th–20th-century finds found during the excavation

kurių iš viso surinkta 4187 vienetų arba 47,1 kg. Tarp jos ryškiai vyravo apžiesta, sudaranti beveik 90 % viso keramikos kiekio. Šią keramiką galima suskirstyti į 3 didesnes grupes – XIII–XIV, XVI–XVIII ir XIX–XX a. Žiestos keramikos daug mažiau, ji labai neišraiškinga, mažai pakraštėlių ar aiškesnių indų dalių. Dauguma šukių glazūruotos, dažniausiai ruda ar žalia glazūra (o ir tarp neglazūruotų nemaža dalis gali būti su nusitrynusia glazūra). Glazūruota keramika greičiausiai vėlyva, galima spėti, kad ji turėtų būti datuojama maždaug XVII–XX a., jos daugiau aptikta tik viršutiniuose kultūrinio sluoksnio horizontuose. Rasta tik viena lipdytinės keramikos šukė – ji gana smulki, tik kelių cm skersmens, lygiu paviršiumi, greičiausiai datuojama I tūkst. pabaiga – II tūkst. pradžia. Kiti masinės medžiagos radiniai – molio tinkas, šlakas, titnago nuoskalos, įvairūs stiklo, metalo dirbinių fragmentai. Ypatiesiems priskirta 250 metalo, akmens, titnago, keramikos radinių – 22 monetos, 228 įvairūs dirbiniai bei jų fragmentai. Daugiausiai surasta kultūriniame sluoksnyje – 134. 34 radiniai aptikti objektuose, 31 kapų duobių užpilduose, 47 kapuose.

The site of the old Kernavė church

In 2012, an excavation was conducted at the entrance to the Cultural Reserve of Kernavė (Širvintos District, E Lithuania). Three areas (a total of 144.35 m²) were excavated on the former grounds of the old Kernavė church, which stood until the early 20th century (Figs. 1–2). A homogenous cultural layer was unearthed under the sod and an early 20th-century fill layer. The cultural layer contained Neolithic finds and various 13th–20th-century finds in addition to abundant household pottery: plaster, fragments of metal artefacts with no clear purpose, part of a stone axe (Fig. 3), flint flakes,

ornament fragments, ecclesiastical items, 15th–18th-century coins, etc.

31 inhumations were discovered in the cultural layer and the sterile soil. Based on the arrangement of the burials, it was decided that the excavated areas occupy the edge of the churchyard. The grave pits are rectangular with rounded corners and are up to 75 cm wide and 2.2 m long. The individuals were interred in an extended supine position, the head to the W, but in several instances to the E, and the arms placed alongside the body or in the pelvic or waist area. Coffin nails were generally found in the grave pit fill. Several individuals were buried with sparse grave goods: a knife, a pendant, a coin, a ring, a disc brooch, or a spindle whorl.

40 diverse objects dating to the 13th–14th and 16th–20th centuries were discovered in the excavated areas. The majority of them are postholes, less often storage pits or pits with a determined purpose. The majority of the finds in them consist of mass materials: vessel sherds, clay daub, and animal bones, but other finds, which are more important: pieces of cylindrical locks and 17th-century coins, were also discovered (Figs. 4–5).

1 pav. Puodų fragmentai iš šurfo 1. U. Budvydo nuotr.

Fig. 1. Pot fragments from test pit 1

Ugnius Budvydas

Vievio vienuolyno bei spaustuvės vieta

TIM 2012 m. birželio mėnesį atliko žvalgomuosius tyrimus Balceriškės kaime (Elektrėnų sav.), Vievio buvusio vienuolyno bei spaustuvės vietoje. Stačiatikių vienuolynas bei cerkvė Vievyje buvo įkurti apie 1600 m. Vievio dvaro valdytojo Marcijono Bogdano Oginskio. Vienuolynas veikė iki 1810 m., vėliau buvo uždarytas. Yra žinoma, jog XVII a. pradžioje į vienuolyną iš Vilniaus buvo perkelta spaustuvė, kurioje buvo atspausdinta keletas leidinių, iš kurių vienas žymiausių yra Meletijaus Smotrickio „Slavų gramatika“ (Vaitkevičius V., Archeologiniai duomenys apie Vievio spaustuvę, *Knygotyra*, t. 51, V., 2008, p. 267–271). Ilgą laiką nebuvo žinoma tiksli vienuolyno bei spaustuvės vieta. Tik 2007 m. žvalgomųjų tyrinėjimų metu buvo aptikti pirmieji įrodymai, leidžiantys tiksliai lokalizuoti šią istorinę vietą (*ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 480–481). Anot žvalgymus vykdžiusių tyrėjų, Vievio spaustuvė bei vienuolynas buvo įkurti Vievio ežero R pakrantėje, Petrauskų sodybos daržuose. Žvalgymų metu buvo surinkta XVI–XIX a. buitinės bei staty-